

เส้นทางท่องเที่ยวทางศาสนาในจังหวัดร้อยเอ็ด*

Religious Tourism Routes in Roi Et Province

¹ประภาส แก้วเกตพงษ์, ²วิเชียร แสนมี และ ³จური สายจันเจียม

¹Prapas Kaewketpong, ²Wichian Sanmee และ ³Juree Saijunjam

^{1,2}คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

³คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด

^{1,2}Faculty of Humanities and Social Sciences, Khon Kaen University, Thailand.

³Faculty of Political Sciences, Mahamakut Buddhist University, Roi Et Campus, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: prapakae@kku.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์คือ 1) เพื่อศึกษาเส้นทางท่องเที่ยวทางศาสนาในจังหวัดร้อยเอ็ด 2) เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในเส้นทางท่องเที่ยวทางศาสนาในจังหวัดร้อยเอ็ด 3) เพื่อเสนอแนะส่งเสริมเส้นทางท่องเที่ยวทางศาสนาในจังหวัดร้อยเอ็ด เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี คือ เชิงปริมาณกับเชิงคุณภาพ กลุ่มตัวอย่างได้แก่ นักท่องเที่ยวจำนวน 231 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามโดยได้ค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือเท่ากับ .87 และแบบสัมภาษณ์ใช้วิธีการอธิบายความในเชิงพรรณนาวิเคราะห์สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า 1) เส้นทางท่องเที่ยวทางศาสนาในจังหวัดร้อยเอ็ด ทั้ง 3 ด้าน พบว่า อยู่ในระดับมาก เรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านการจัดการท่องเที่ยว มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) = 3.74 ด้านประชาสัมพันธ์ มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) = 3.64 ด้านการคมนาคม มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) = 3.59 2) ด้านการจัดการท่องเที่ยว พบว่า เส้นทางท่องเที่ยวยังขาดการจัดการที่เป็นระบบและสัดส่วนที่เหมาะสม รวมถึงระบบสาธารณูปโภคโดยรวมน้อยมาก ด้านการประชาสัมพันธ์ การโฆษณาทางสื่อต่าง ๆ ยังไม่ทั่วถึง คนที่มาส่วนมากจะเป็นศิษยานุศิษย์ในสายธรรม เส้นทางเข้าถึงวัดยังไม่สะดวกพอทำให้ไม่มีความปลอดภัยสำหรับนักท่องเที่ยวที่ไม่รู้จักเส้นทาง ด้านการคมนาคม ระบบให้บริการขนส่งยังไม่เพียงพอ เช่น รถตู้ รถสองแถว รถจักรยานยนต์รับจ้าง ป้ายบอกทางเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยวยังไม่ชัดเจนและไม่เพียงพอ ส่วนป้ายบอกสถานที่และจุดบริการต่าง ๆ มองไม่ชัดและชำรุด 3) ด้านการจัดการท่องเที่ยว บุคลากรภายในเองควรเอาใจใส่ร่วมกันคิดช่วยกันรักษาร่วมกันพัฒนา โดยเฉพาะเรื่องของความสะอาด เพราะความสะอาดของสถานที่ถือว่าเป็นหัวใจสำคัญของแหล่งที่ท่องเที่ยว ควรบูรณปฏิสังขรณ์สถานที่ที่ชำรุดทรุดโทรม ควรปลูกต้นไม้ให้มากขึ้นเพื่อเพิ่มความร่มรื่น ซึ่งเป็นการทำให้ภูมิทัศน์ของวัดสวยงามเหมาะกับการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ด้านการประชาสัมพันธ์ ควรเพิ่มจำนวนป้ายบอกสถานที่ ป้ายชี้ทางเข้าสู่วัดให้ชัดเจนและจุดบริการต่าง ๆ ควรเพิ่มจำนวนป้ายบอก

*Received March 8, 2021; Revised April 6, 2021; Accepted April 21, 2021

ทางเดินชมภายในสถานที่ เพื่อให้ผู้มาเที่ยวได้รับความสะดวกสบาย ว่าง ไม่สับสน ควรมีการทำสื่อหรือประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวทางสถานีวิทย์ โทรศัพท์ และอินเทอร์เน็ต เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับรู้หลายช่องทาง ด้านการคมนาคม ควรมีระบบขนส่งที่ให้บริการอย่างเพียงพอเพื่อให้เข้าถึงวัดได้สะดวก เพราะสถานที่ตั้งของวัดส่วนมากอยู่ในเขตพื้นที่ชุมชนที่มีการบริการน้อย

คำสำคัญ: เส้นทางท่องเที่ยว; ศาสนา; จังหวัดร้อยเอ็ด

Abstract

The research article consisted of the following objectives: 1) to investigate the religious tourism route in Roi Et Province; 2) to explore problems and obstacles in the religious tourism route in Roi Et Province; and 3) to propose and promote the religious tourism route in Roi Et Province. The study applied a mixed-method research which included both qualitative and quantitative methods. A sample group included 231 tourists. The research tools for data collection was a questionnaire with a reliability of .87 and interview form. The statistics used for data analysis were frequency, percentage, mean, and standard deviation.

From the study, the following results are found: 1) The religious tourism route in Roi Et Province in all 3 aspects found to be at a high level. When each aspect is taken into account, the highest to lowest mean is as follows: tourist management has a mean of 3.74, followed by public relations at 3.64, and transportation at 3.59. 2) In terms of tourism management, it is discovered that the tourism route still lacks systematic and proportional management, as well as public utility, which is generally poor. In terms of public relations, advertising through various media is still insufficient so most visitors are limited to only religious disciples, and the road to the temple is inconvenient, making it unsafe for tourists who do not know the way. In terms of transportation, the system is still insufficient, such as vans, minibuses, taxis, and so on. The entry to the attraction is not well marked. The signage showing the locations and servicing points are likewise unclear and in poor condition. 3) In terms of tourism management, internal personnel should assist one another in maintaining and developing, particularly in the area of cleanliness, which is at the core of tourist attraction. Damaged areas should be renovated with more trees to make the landscape more shaded and appealing for arranging various activities. In terms of public relations, additional signage indicating the locations and routes to the temple, as well as the service points, including signs stating the walkway within each area, should be installed. Visitors will feel a lot more comfortable and less perplexed as a result of this. There should also be media or public relations to promote tourism through

radio, television, and the internet, so that tourists can obtain information through several channels. In terms of transportation, there should be a system that offers adequate services to make temple access easier, as most temple locations are in community areas with little service.

Keywords: Tourism Route; Religion; Roi Et Province

บทนำ

สังคมในปัจจุบันมีความตระหนักถึงความสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมหรือทางด้านศาสนา มากขึ้น อาทิ การแสวงบุญกราบไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์เพื่อเสริมความเป็นสิริมงคล พร้อมทั้งได้รับความรู้ด้าน ประวัติศาสตร์ ความเป็นมา ความสำคัญ อีกทั้งยังได้เห็นศิลปะท้องถิ่น (Art) วัฒนธรรมพื้นบ้าน (Culture) ประเพณีของชุมชน (Tradition) รวมถึงมรดกทางวัฒนธรรมภูมิปัญญาพื้นบ้านด้วย ประกอบกับความ หลากหลายในแต่ละพื้นที่ท้องถิ่น ถือเป็นจุดกำเนิดของการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การท่องเที่ยว เป็นปรากฏการณ์ของมนุษย์ที่เกิดจากการสร้างปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ทั้งทางธรรมชาติ และทาง วัฒนธรรม เพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลิน เพื่อการศึกษาทางธรรมชาติ และวัฒนธรรมหรือเพื่อวัตถุประสงค์ ใด ๆ ก็ตามที่มิใช่เพื่อการโยกย้ายถิ่นแบบถาวร (Varakavin, Naunanan, and Senavong, 2003) ดังจะเห็น ว่าการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้กลายเป็นศูนย์กลางของอุตสาหกรรมท่องเที่ยว เนื่องจากทั้งในประเทศและ ต่างประเทศได้พยายามที่จะส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในด้านต่าง ๆ ของประเทศตนเองให้ มีมิติที่หลากหลาย แหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานและศิลปวัฒนธรรม คือ สถานที่ที่มนุษย์สร้างขึ้นเป็นสถานที่ สำคัญต่าง ๆ เช่น วัด โบราณสถาน อุทยานประวัติศาสตร์ ชุมชนโบราณ พิพิธภัณฑสถาน พิพิธภัณฑ์ กำแพงเมือง คูเมือง อนุสาวรีย์ รวมถึงสถานที่ต่าง ๆ ที่จัดตกแต่ง หรือรวบรวมเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรม เช่น ศูนย์วัฒนธรรม แหล่งผลิตสินค้าพื้นเมือง หัตถกรรมพื้นบ้าน สถานที่แสดงการดำเนินชีวิต และวิถีชีวิตของคนพื้นบ้าน (Daengroj, 2001) นอกจากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะสามารถสร้างรายได้และนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม ระดับ ชุมชน สังคมและระดับภูมิภาคแล้ว การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเส้นทางแสวงบุญในมิติทาง ศาสนา ยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการสืบทอดศาสนาและวัฒนธรรมประเพณี ภูมิปัญญาให้คงอยู่ได้ การ ท่องเที่ยวเชิงศาสนาเป็นการเดินทางโดยมีเหตุผลทางศาสนาเป็นหลัก ถือเป็นปฏิบัติที่มีมาตั้งแต่ยุคแรก ๆ ซึ่งเหตุผลในการเดินทางที่แท้จริงแล้ว อาจไม่มีการท่องเที่ยวเข้ามาเกี่ยวข้อง แต่ในปัจจุบันการเดินทางลักษณะ นี้มักจะรวมกิจกรรมอื่นนอกเหนือจากกิจกรรมทางพุทธศาสนาเข้าอยู่ด้วย ผู้ที่นับถือศาสนาต่าง ๆ มักจะมี ความเชื่อในการทำกิจกรรมทางศาสนา ซึ่งอาจรวมถึงการเดินทางไปสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือประกอบพิธีกรรม (Akkarangkoon, 2008) กระแสการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจึงได้รับความสนใจเพิ่มสูงขึ้น เนื่องจาก แหล่งท่องเที่ยวและมรดกทางวัฒนธรรมของแต่ละพื้นที่ ชุมชน พื้นที่ ภูมิภาค มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว ที่ไม่เหมือนกัน เช่น ตำนาน เรื่องเล่าประวัติศาสตร์ ความเป็นมา ความสำคัญ เป็นต้น และได้มีการถ่ายทอด มรดกทางวัฒนธรรมสืบเนื่องมาเป็นเวลาหลายยุคหลายสมัย นักท่องเที่ยวที่ปรารถนาที่จะเรียนรู้ศิลปะ

วิทยาการเกี่ยวกับวัฒนธรรมของชาติต่าง ๆ หรือในประเทศที่มีวัฒนธรรมเป็นที่น่าสนใจของเขา ก็จะท่องเที่ยวไปยังประเทศนั้น ๆ เพื่อจะศึกษาชีวิตความเป็นอยู่ในแง่มานุษยวิทยาและสังคมวิทยาเพื่อชมโบราณสถาน ที่เกี่ยวข้องกับข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ เป็นต้น (Chumsai, 1975)

การส่งเสริมด้านการท่องเที่ยวตามเส้นทางแสวงบุญในมิติทางศาสนา ถือเป็นการท่องเที่ยววัฒนธรรมอีกทางหนึ่งที่ดูน่าสนใจ สามารถทำรายได้ให้กับประเทศในแต่ละปีเป็นจำนวนมาก อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีความสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ ของประเทศเป็นอย่างมาก เนื่องจากสามารถช่วยกระตุ้นให้เกิดการลงทุน การผลิตสินค้าและบริการต่าง ๆ อันเป็นการช่วยสร้างงานและกระจายรายได้ไปสู่ทุกระดับอาชีพ (Chittangwattana, 2005) เพื่อการวางแผนการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยจะแสดงถึงแนวทางในการพัฒนาการส่งเสริมด้านการท่องเที่ยวตามเส้นทางแสวงบุญในมิติทางศาสนา โดยคำนึงถึงความสำคัญ คุณค่า ประโยชน์ สิ่งที่ได้ ความเข้าใจพร้อมทั้งการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม และขนบธรรมเนียม ประเพณี เพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนต่อไป (Wangpaijit, 1994) แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในลักษณะด้านศาสนา เป็นการท่องเที่ยวอีกมิติหนึ่งที่เพิ่มคุณค่าประโยชน์ ที่มีในสถานที่นั้นอันเกี่ยวข้องกับโบราณวัตถุ โบราณสถาน ตำนาน ความเชื่อ ประวัติความเป็นมาและคำสอน พร้อมทั้งการปฏิบัติของพื้นที่นั้น ๆ ด้วย (Channarong, 2010) และได้เป็นการเปิดหูเปิดตา พร้อมทั้งการได้ร่วมศึกษาไปพร้อม ๆ กันกับผู้ท่องเที่ยว และสิ่งสำคัญ คือ ได้คุณค่า ประโยชน์ พร้อมความเข้าใจ รวมถึงตำนานความเชื่อ พิธีกรรม เป็นการศึกษาหาความรู้ในพื้นที่ของชุมชน ณ จุดเที่ยวที่มีความสำคัญอย่างไร มีประโยชน์และเป็นจุดยุทธศาสตร์ในด้านใดบ้าง อาทิ จุดที่พัก สิ่งสำคัญการแลกเปลี่ยนเรียนรู้หรือบริเวณที่มีคุณลักษณะที่สำคัญทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม มีการบอกเล่าเรื่องราวในการพัฒนาทางชุมชน สังคมมนุษย์ผ่านทางประวัติศาสตร์อันเป็นผลเกี่ยวเนื่องกับวัฒนธรรม องค์ความรู้และการให้คุณค่าของสังคม ชุมชน โดยสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่า เป็นสภาพแวดล้อมธรรมชาติ ที่สามารถแสดงออกให้เห็นถึงความสวยงามและประโยชน์ที่ได้รับ สามารถสะท้อนให้เห็นถึงสภาพชีวิต ความเป็นอยู่ของคนในแต่ละยุคสมัยได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม ขนบธรรมเนียม ประเพณีและศาสนา (Rayabsri, 2008) การส่งเสริมด้านการท่องเที่ยวตามเส้นทางแสวงบุญในมิติทางศาสนา กรณีการท่องเที่ยวเชิงศาสนาในจังหวัดร้อยเอ็ด ได้เป็นจุดสำคัญในยุทธศาสตร์หนึ่งของจังหวัดร้อยเอ็ด ทั้งยังเป็นจุดหยุดพักรถ จุดแลกเปลี่ยนเรียนรู้และพักผ่อนที่พร้อมให้บริการไปในตัว ทั้งนี้ งานวิจัยนี้ต้องการที่จะนำเสนอความสำคัญของวัดในมิติของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวที่หลากหลาย เน้นให้นักท่องเที่ยวได้รับทราบความสำคัญ ความหมาย ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ ที่ทำให้ผู้แสวงบุญหรือผู้ท่องเที่ยวได้รับประโยชน์สูงสุด

ผู้วิจัยได้มองเห็นความสำคัญของเส้นทางท่องเที่ยวเชิงศาสนาในจังหวัดร้อยเอ็ด เพื่อใช้เป็นแนวทางในการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวและการจัดการท่องเที่ยว การคมนาคม และเพื่อนำมาบริหารจัดการการท่องเที่ยวแบบส่วนตัวหรือเป็นกรุ๊ปทัวร์ และเสนอต่อหน่วยงานราชการระดับท้องถิ่น สามารถนำไปศึกษาหรือพัฒนาเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ สามารถจัดเป็นเส้นทางท่องเที่ยวเชิงศาสนาต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาเส้นทางการท่องเที่ยวทางศาสนาในจังหวัดร้อยเอ็ด
2. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในเส้นทางการท่องเที่ยวทางศาสนาในจังหวัดร้อยเอ็ด
3. เพื่อเสนอแนะส่งเสริมเส้นทางการท่องเที่ยวทางศาสนาในจังหวัดร้อยเอ็ด

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่องเส้นทางการท่องเที่ยวทางศาสนาในจังหวัดร้อยเอ็ด เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Method Research) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) กับการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การสำรวจเอกสาร (Documentary Research)

ทำการศึกษาค้นคว้าจากตำรา หนังสือ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับเส้นทางการท่องเที่ยวทางศาสนา

ขั้นตอนที่ 2 กำหนดขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหา ผู้วิจัยได้ศึกษาจากเอกสาร แนวคิดทฤษฎี บทความ ผลงานวิจัย และเอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เส้นทางการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวเชิงศาสนา เพื่อนำมาวิเคราะห์ส่งเสริมเส้นทางการท่องเที่ยวทางศาสนาในจังหวัดร้อยเอ็ด

ขอบเขตด้านประชากร ได้แก่ นักท่องเที่ยวในสถานที่ท่องเที่ยวทั้ง 4 สถานที่ ตามขอบเขตสถานที่ ได้แก่ 1) เจดีย์หินทราย วัดประชาคมวนาราม (วัดป่ากุง) อำเภอศรีสมเด็จ 2) พระป่าสักดาราม อำเภอเสลภูมิ 3) วัดป่าโนนสวรรค์ อำเภอทุ่งเขาหลวง และ 4) พุทธสถานพระวิสุทธิญาณเถร อำเภอจังหาร จำนวน 544 คน

ขอบเขตด้านสถานที่วิจัย ผู้วิจัยได้ทำการวิจัยเส้นทางการท่องเที่ยวทางศาสนาในเขตพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด 4 แห่ง ประกอบด้วย 1) เจดีย์หินทราย วัดประชาคมวนาราม (วัดป่ากุง) อำเภอศรีสมเด็จ 2) พระป่าสักดาราม อำเภอเสลภูมิ 3) วัดป่าโนนสวรรค์ อำเภอทุ่งเขาหลวง และ 4) พุทธสถานพระวิสุทธิญาณเถร อำเภอจังหาร

ขอบเขตด้านระยะเวลา ทำการศึกษาวิจัยตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2562 ถึงวันที่ 30 กันยายน 2563 รวมเป็นระยะเวลา 1 ปี

ขั้นตอนที่ 3 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร (Population) ที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย นักท่องเที่ยวในสถานที่ท่องเที่ยวทั้ง 4 แห่ง จำนวน 544 คน

กลุ่มตัวอย่าง (Sample) 1) การกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด โดยใช้สูตรของ ทาโร ยามาเน่ (Yamane, 1967) ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 สำหรับความคลาดเคลื่อนร้อยละ 5 และใช้การสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) ตามสัดส่วนประชากรจำแนกตามวัด

วิธีการสุ่มตัวอย่าง ในการวิจัยมีขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ใช้วิธีการสุ่มระดับชั้น (Stratified Random Sampling) ซึ่งเป็นการสุ่มตัวอย่าง โดยแบ่งประชากรออกเป็นกลุ่มย่อย เรียกว่า ระดับชั้น หรือชั้นภูมิแล้วสุ่มตัวอย่างจากทุกระดับชั้น จากนั้น จึงใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างง่าย (Simple Random Sampling) คือเอาหน่วยตัวอย่างจากแต่ละกลุ่มระดับชั้นตาม จำนวนสัดส่วนที่กำหนดตามตัวอย่างในแต่ละวัด

ขั้นตอนที่ 2 หาสัดส่วนของกลุ่มตัวอย่างในแต่ละวัด

ตารางที่ 1 จำนวนหน่วยตัวอย่าง นักท่องเที่ยวในแต่ละวัด แยกเป็น 4 วัด

ที่	ชื่อวัด	นักท่องเที่ยว	กลุ่มตัวอย่าง
1	เจดีย์หินทราย วัดประชามนาราม (วัดป่ากุง)	184	78
2	วัดป่าสักดาราม	100	43
3	วัดป่าโนนสวรรค์	130	55
4	พุทธสถานพระวิสุทธิญาณเถร	130	55
รวม		544	231

ขั้นตอนที่ 3 ทำการสุ่มกลุ่มตัวอย่างจากวัดในจังหวัดร้อยเอ็ด แยกเป็นวัด 4 วัด ให้ได้ตามสัดส่วน กลุ่มตัวอย่าง กล่าวคือ ในวัดใดมีจำนวนประชากรมากก็ทำการสุ่มกลุ่มตัวอย่างมากและวัดใดมีจำนวน ประชากรน้อยก็ทำการสุ่มกลุ่มตัวอย่างน้อย ตามจำนวนสัดส่วนที่เหมาะสมจนครบ 231 คน

ขั้นตอนที่ 4 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

สำหรับการวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยผู้วิจัยได้ กำหนดไว้ ดังนี้

การวิจัยเชิงปริมาณ ใช้แบบสอบถามที่สร้างขึ้น โดยแบ่งแบบสอบถามออกเป็น 3 ตอน

ตอนที่ 1 ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ และรายได้ ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check List)

ตอนที่ 2 เส้นทางทางท่องเที่ยวทางศาสนาในจังหวัดร้อยเอ็ด ได้แก่ ด้านการจัดการท่องเที่ยว ด้าน ประชาสัมพันธ์ ด้านคมนาคม แบ่งออกเป็น 5 ระดับ โดยกำหนดค่าระดับ ดังนี้

5 หมายถึง	มีความคิดเห็น	อยู่ในระดับมากที่สุด
4 หมายถึง	มีความคิดเห็น	อยู่ในระดับมาก
3 หมายถึง	มีความคิดเห็น	อยู่ในระดับปานกลาง
2 หมายถึง	มีความคิดเห็น	อยู่ในระดับน้อย
1 หมายถึง	มีความคิดเห็น	อยู่ในระดับน้อยที่สุด

ตอนที่ 3 ปัญหาและอุปสรรคในเส้นทางทางท่องเที่ยวทางศาสนาในจังหวัดร้อยเอ็ด

ตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะเส้นทางทางท่องเที่ยวทางศาสนาในจังหวัดร้อยเอ็ด

การวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการสร้างเครื่องมือการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์ ตามขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1) ร่างเครื่องมือ โดยกำหนดประเด็นของวัตถุประสงค์ของการวิจัย พร้อมกับศึกษาจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2) นำสาระความรู้ที่ได้จากการศึกษาเอกสารและจากการสนทนากับผู้รู้ (key Informants) มาสร้างเป็นประเด็นคำถามในเครื่องมือให้ครอบคลุมตามวัตถุประสงค์

3) นำเครื่องมือที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นเสนอผู้เชี่ยวชาญเพื่อพิจารณาความเหมาะสมของเนื้อหา ตลอดจนสำนวนภาษาที่ใช้

4) แก้ไขเครื่องมือตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญให้สมบูรณ์ เพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป

การสัมภาษณ์

1. วิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูล จากการศึกษาข้อมูล เอกสาร งานวิจัยเกี่ยวกับเส้นทางการท่องเที่ยว ทางศาสนาในจังหวัดร้อยเอ็ด มาสร้างแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi structure) เกี่ยวกับเส้นทางการท่องเที่ยวทางศาสนา โดยมีประเด็นคำถามที่เป็นเครื่องมือในการสัมภาษณ์

2. นำแบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นไปปรึกษากับผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา (Content Validity) และความถูกต้องสมบูรณ์ของแบบสัมภาษณ์

3. ปรับปรุงแก้ไขแบบสัมภาษณ์ก่อนนำไปสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 30 รูป/คน ซึ่งประกอบด้วย พระสงฆ์จำนวน 5 รูป ข้าราชการจำนวน 25 คน

สถิติที่ใช้ในการวิจัย

1. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม ได้แก่ ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D)

2. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ ได้แก่ ค่าความถี่ (Frequency) เป็นการนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ มาประมวลความคิดเห็นตามที่ได้รับจากผู้ให้ข้อมูล แล้วนำมาจัดให้เป็นระบบเพื่อวิเคราะห์ข้อมูลตามวิธีดำเนินการวิจัย แล้วนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

3. การวัดค่าตัวแปรเส้นทางการท่องเที่ยวทางศาสนาในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยวัดค่าเฉลี่ย ดังนี้

ค่าเฉลี่ยระหว่าง 4.51-5.00 หมายถึง ความคิดเห็น อยู่ในระดับมากที่สุด

ค่าเฉลี่ยระหว่าง 3.51-4.50 หมายถึง ความคิดเห็น อยู่ในระดับมาก

ค่าเฉลี่ยระหว่าง 2.51-3.50 หมายถึง ความคิดเห็น อยู่ในระดับปานกลาง

ค่าเฉลี่ยระหว่าง 1.51-2.50 หมายถึง ความคิดเห็น อยู่ในระดับน้อย

ค่าเฉลี่ยระหว่าง 1.00-1.50 หมายถึง ความคิดเห็น อยู่ในระดับน้อยสุด

ขั้นตอนที่ 5 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลไว้ ดังนี้

1. นำหนังสือขอความอนุเคราะห์ จากคณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น นำเรียนสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด องค์การบริหารส่วนจังหวัด องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น สำนักงานการท่องเที่ยวประจำจังหวัด เพื่อขอความอนุเคราะห์เข้าไปเก็บข้อมูล

2. ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้เครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ โดยการจัดบันทึกระหว่างปฏิบัติการกิจกรรมของเส้นทางเพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์ต่อไป

ขั้นตอนที่ 6 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามลำดับขั้นตอนต่อไปนี้

1. นำแบบสอบถามที่ได้รับกลับคืนมาแล้วนำมาตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามแล้วนำมาจัดระเบียบข้อมูลแล้วดำเนินการให้คะแนนตามเกณฑ์

2. นำคะแนนที่ได้ไปวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปดังต่อไปนี้

1) วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยการแจกแจงความถี่ (Frequency) หาค่าร้อยละ (Percentage)

2) วิเคราะห์เส้นทางการท่องเที่ยวทางศาสนา โดยหาค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

3. นำเสนอผลการวิจัยโดยการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

4. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ในวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ จากการสัมภาษณ์รายบุคคล จำนวน 30 รูป/คน มาตรวจสอบความถูกต้องแบบสามเส้า (Triangulation) แล้วนำมาจัดเป็นหมวดหมู่ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย และดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยและกรอบแนวคิดที่กำหนดไว้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1) การวิเคราะห์โดยจำแนกข้อมูล (Typological Analysis) คือ จำแนกข้อมูลเป็นชนิดต่าง ๆ ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

2) การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้นำผลการวิเคราะห์ข้อมูลในรูปแบบการบรรยายเนื้อหาในแต่ละประเด็นของข้อความ และดำเนินการสรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลในแต่ละประเด็นในลักษณะขององค์ความรู้ใหม่ โดยการใช้วิธีการอธิบายความในเชิงพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

ขั้นตอนที่ 7 สรุป อภิปรายผลการศึกษาวิจัยและเสนอแนะ

หลังจากที่ผู้วิจัยได้ทำการสรุปและอภิปรายผลเกี่ยวกับเส้นทางการท่องเที่ยวทางศาสนาในจังหวัดร้อยเอ็ดแล้ว ได้ให้ข้อเสนอแนะทั้งเชิงนโยบายและข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ผลการวิจัย

ความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามต่อเส้นทางการท่องเที่ยวทางศาสนาในจังหวัดร้อยเอ็ด 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการจัดการท่องเที่ยว 2) ด้านการประชาสัมพันธ์ และ 3) ด้านการคมนาคม ความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามต่อเส้นทางการท่องเที่ยวทางศาสนาในจังหวัดร้อยเอ็ดโดยรวมทั้ง 3 ด้าน พบว่า อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อสามารถเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไป

หาน้อย ได้แก่ ด้านที่ 1 การจัดการท่องเที่ยว มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) = 3.74 รองลงมาคือ ด้านที่ 2 การประชาสัมพันธ์ มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) = 3.64 และน้อยสุด ด้านที่ 3 การคมนาคม มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) = 3.59

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาเส้นทางการท่องเที่ยวทางศาสนาในจังหวัดร้อยเอ็ด ผลการวิจัยพบว่า

1) ด้านการจัดการท่องเที่ยว ความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามต่อเส้นทางการท่องเที่ยวทางศาสนาในจังหวัดร้อยเอ็ด อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) = 3.74 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อสามารถเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ข้อที่ 2 สถานที่ท่องเที่ยวมีความเป็นระเบียบ สวยงาม มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) = 3.84 รองลงมา คือ ข้อที่ 4 สถานที่ท่องเที่ยวมีการจัดการที่เป็นระบบมีสัดส่วนเหมาะสม มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) = 3.79 และน้อยสุด ข้อที่ 5 สถานที่ท่องเที่ยวมีระบบสาธารณูปโภคโดยรวมมีความเหมาะสม มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) = 3.64

2) ด้านประชาสัมพันธ์ ความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามต่อเส้นทางการท่องเที่ยวทางศาสนาในจังหวัดร้อยเอ็ด อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) = 3.64 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อสามารถเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ข้อที่ 1 วัดมีชื่อเสียง มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) = 3.73 รองลงมาคือ ข้อที่ 6 วัดมีญาติผู้ใหญ่เคยมาเคารพกราบไหว้ก่อน มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) = 3.69 และน้อยสุด ข้อที่ 3 วัดอยู่ใกล้บ้านญาติและคนรู้จัก มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) = 3.57

3) ด้านการคมนาคม ความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามต่อเส้นทางการท่องเที่ยวทางศาสนาในจังหวัดร้อยเอ็ด อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) = 3.59 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อสามารถเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ข้อที่ 3 มีป้ายทางหลวงบอกทางอย่างชัดเจน เช่น หลักกิโลเมตรและทิศทางการเข้าสู่วัด มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) = 3.78 รองลงมา คือ ข้อที่ 2 มีระยะเวลาในเส้นทางการเดินทางท่องเที่ยวมีความเหมาะสมใช้เวลาไม่มากนัก มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) = 3.64 และน้อยสุด ข้อที่ 5 มีระบบขนส่งที่ให้บริการอย่างเพียงพอ เช่น รถตู้ รถสองแถว รถจักรยานยนต์รับจ้างมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) = 3.45

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคเส้นทางการท่องเที่ยวทางศาสนาในจังหวัดร้อยเอ็ด ผลการวิจัยพบว่า จากการสัมภาษณ์และแบบสอบถามนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคเส้นทางการท่องเที่ยวทางศาสนาในจังหวัดร้อยเอ็ด 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการจัดการท่องเที่ยว 2) ด้านการประชาสัมพันธ์ และ 3) ด้านการคมนาคม พบว่า

1) ด้านการจัดการท่องเที่ยว พบว่า ปัญหาและอุปสรรคเส้นทางการท่องเที่ยวทางศาสนาในจังหวัดร้อยเอ็ด เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ เส้นทางการท่องเที่ยวยังขาดการจัดการที่เป็นระบบและสัดส่วนที่เหมาะสม รองลงมาคือ เส้นทางการท่องเที่ยวระบบสาธารณูปโภคโดยรวมน้อยมาก และน้อยสุดคือ เส้นทางการท่องเที่ยวยังขาดความเป็นระเบียบ

2) ด้านการประชาสัมพันธ์ พบว่าปัญหาและอุปสรรคเส้นทางการท่องเที่ยวทางศาสนาในจังหวัดร้อยเอ็ด เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ การโฆษณาทางสื่อต่าง ๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ และอินเทอร์เน็ตไม่ทั่วถึง ส่วนมากจะเป็นศิษยานุศิษย์ที่รับรู้ข้อมูลข่าวสาร รองลงมา คือ ช่องทางการเข้าถึงวัดยังไม่สะดวกพอเลยทำให้ไม่มีความปลอดภัยสำหรับนักท่องเที่ยวที่ไม่รู้จักเส้นทาง และน้อยสุดคือ วัดอยู่ใกล้ที่พักและคนรู้จัก

3) ด้านการคมนาคม พบว่า ปัญหาและอุปสรรคเส้นทางการท่องเที่ยวทางศาสนาในจังหวัดร้อยเอ็ด เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ระบบขนส่งให้บริการไม่เพียงพอ เช่น รถตู้ รถสองแถว รถจักรยานยนต์รับจ้าง เนื่องจากอยู่ในเขตชุมชน รongลงมา คือ ป้ายบอกทางเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยวยังไม่ชัดเจนและไม่เพียงพอที่สุด คือ ป้ายบอกสถานที่และจุดบริการต่าง ๆ ซึ่งมองไม่ชัด ชำรุด

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อเสนอแนะส่งเสริมเส้นทางการท่องเที่ยวทางศาสนาในจังหวัดร้อยเอ็ด ผลการวิจัยพบว่า เส้นทางการท่องเที่ยวทางศาสนาในจังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งประกอบด้วย ด้านการจัดการท่องเที่ยว ด้านประชาสัมพันธ์ ด้านคมนาคม ผู้วิจัยได้นำมาเป็นแบบสัมภาษณ์เพื่อสอบถามผู้ทรงวุฒิเกี่ยวกับเส้นทางการท่องเที่ยวตามเขตพื้นที่ ผลการสัมภาษณ์ปรากฏ ดังนี้

1) ด้านการจัดการท่องเที่ยว บุคลากรภายในเองควรเอาใจใส่ร่วมกันคิด ช่วยกันรักษาร่วมกันพัฒนา และรักษาสิ่งที่เป็นสมบัติของส่วนรวมเป็นสมบัติของพระศาสนาและเป็นสิ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของพุทธศาสนิกชน โดยเฉพาะเรื่องของความสะอาด บุคลากรที่มีหน้าที่ดูแลสถานที่ต้องเอาใจใส่ให้มาก ๆ เพราะความสะอาดของสถานที่ถือว่าเป็นหัวใจสำคัญของสถานที่ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว ควรบูรณปฏิสังขรณ์ พัฒนาศาสนสถานให้ชำรุดทรุดโทรม เช่น องค์พระมหาธาตุ ภาวนาจิตกรรมฝาผนัง อุโบสถ ห้องน้ำ เป็นต้น ควรปลูกต้นไม้ให้มากขึ้น เพื่อให้เกิดความร่มรื่นและเป็นการทำให้ภูมิทัศน์ของวัดสวยงาม น่ารื่นรมย์ เหมาะกับการจัดกิจกรรมต่าง ๆ

2) ด้านประชาสัมพันธ์ วัดควรเพิ่มเติมในเรื่องสิ่งอำนวยความสะดวกภายในแหล่งท่องเที่ยว หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ควรให้ความสำคัญกับความสะอาดสบายและความปลอดภัยในการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นแรงจูงใจให้แก่นักท่องเที่ยว แรงจูงใจเกี่ยวกับสถานที่ควรมีการทำสื่อหรือการประชาสัมพันธ์ การท่องเที่ยวทางสถานีวิทยุ โทรทัศน์ และอินเทอร์เน็ต เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับรู้ถึงสถานที่ท่องเที่ยวเพิ่มหลายช่องทาง โดยส่วนใหญ่จะรับรู้ข่าวสารในรูปผู้ใหญ่เคยมาเคารพกราบไหว้และศิษยานุศิษย์

3) ด้านการคมนาคม ควรเพิ่มจำนวนป้ายบอกสถานที่ ป้ายชี้ทางเข้าสู่วัดให้ชัดเจน และจุดบริการต่าง ๆ ควรมีป้ายทางหลวงบอกทางอย่างชัดเจน เช่น หลักกิโลเมตรและทิศทางการเข้าสู่วัด และควรเพิ่มจำนวนป้ายบอกเส้นทางการเดินชมภายในสถานที่ เพื่อให้ผู้มาเที่ยวได้รับความสะดวกสบาย ไม่ง่วง ไม่สับสน เพื่อให้ผู้มาเที่ยวได้ชมครบทุกสถานที่ และควรรักษาความสะอาด ควรมีระบบขนส่งที่ให้บริการอย่างเพียงพอ เช่น รถตู้ รถสองแถว รถจักรยานยนต์รับจ้าง เพื่อให้เข้าถึงวัดได้สะดวก เพราะสถานที่ตั้งของวัดส่วนมากอยู่ในเขตพื้นที่ชุมชนที่มีการบริการน้อย

องค์ความรู้ใหม่

ข้อค้นพบในงานวิจัยเรื่องเส้นทางการท่องเที่ยวทางศาสนาในจังหวัดร้อยเอ็ด ประกอบด้วย 1) เจดีย์หินทราย วัดประชาคมวนาราม (วัดป่ากุง) อำเภอศรีสมเด็จ 2) พระป่าสักดาราม อำเภอเสลภูมิ 3) วัดป่าโนนสวรรค์ อำเภอทุ่งเขาหลวง และ 4) พุทธสถานพระวิสุทธิญาณเถร อำเภอจังหาร ปรากฏในแผนภาพ ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย

ในด้านแหล่งท่องเที่ยวหรือสถานที่ท่องเที่ยวตามวัดต่าง ๆ ที่ทำการศึกษา จะมีโครงสร้างอาคารและพุทธศิลป์ตลอดถึงงานจิตรกรรมฝาผนังที่เป็นเอกลักษณ์ ทำให้นักท่องเที่ยวที่มาพบเห็นแล้วเกิดความอัศจรรย์ในงานศิลปกรรมที่สะท้อนวิถีชุมชน ทำให้เกิดศรัทธามากขึ้นตามลำดับ จึงเกิดมีการบอกต่อ ๆ กันเพื่อให้มาชมพุทธศิลป์และให้อำนาจทำบุญ เป็นการสร้างรายได้ให้กับวัดและชุมชน รวมไปถึงการจัดผังสถานที่ภายในบริเวณวัด ทางองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนร่วมพัฒนาและปรับปรุงส่งเสริมให้เป็นสถานที่ประกอบศาสนพิธีและกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาให้มากขึ้น นอกจากนี้ ทางวัดได้มีการส่งเสริมให้มีสถานที่จำหน่ายของที่ระลึก โดยให้ชาวบ้านนำผลิตภัณฑ์มาจำหน่ายให้นักท่องเที่ยวได้จับจ่ายใช้สอยเป็นของที่ระลึกด้วย แต่เนื่องจากการไม่เข้าใจเรื่องการตลาดและการพัฒนาผลิตภัณฑ์จึงไม่เป็นที่สนใจเท่าที่ควร ดังนั้น ทางวัดต้องทำ MOU ร่วมมือกับสถานศึกษาให้มีอาจารย์ผู้เชี่ยวชาญมาถ่ายทอดเทคนิคทางการตลาดให้ ไม่ว่าจะเป็นการแปรรูปผลิตภัณฑ์หรือการโฆษณา จะเป็นประโยชน์ต่อวัดและผู้ประกอบการมากยิ่งขึ้น

วัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางศาสนาจึงต้องพยายามรักษาภาพลักษณ์ที่ดี นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจกับการที่เข้ามาเยี่ยมชมเยือน ดังนั้น เส้นทางเดินท่องเที่ยวรวมถึงสภาพแวดล้อมบริเวณทั้งภายในวัดและภายนอกวัด ก่อให้เกิดความเรียบร้อยสะอาดตา จัดทำสิ่งอำนวยความสะดวกให้อยู่ในสภาพที่ดียิ่งเสมอ เช่น ป้ายผังของวัด ป้ายบอกทิศทางไปยังสถานที่ต่าง ๆ ที่เข้าใจง่ายและเป็นสากล การดูแลห้องน้ำ ห้องสุขา ให้มีความสะอาดอยู่เสมอและเพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวทุกเพศ ทุกวัย และผู้พิการ ส่วนสำคัญอีกจุดหนึ่งที่มีความสำคัญในยุคสมัยนี้ คือ การจัดสถานที่พักผ่อนหย่อนอารมณ์ที่เปิดโล่ง สบายตาและสงบ มีแผ่นพับแนะนำสถานที่ หนังสือ แผ่นป้ายเชิญชวนให้ผู้สนใจและมีเวลาพอได้มาท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจ การออกแบบสวยงามเข้าใจง่าย บทบาทและการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่วัดจัดขึ้น สามารถสร้างความเชื่อมโยงนักท่องเที่ยวที่เคยสนใจเฉพาะการชมความงดงามของงานพุทธศิลป์ที่เป็นวัดพุทธธรรม ไปสู่การเรียนรู้พุทธธรรมที่เป็นนามธรรมภายในจิตใจได้

ส่วนเส้นทางการท่องเที่ยวที่เกี่ยวเนื่องทางสำนักงานวัฒนธรรม การท่องเที่ยวและกีฬา ตลอดถึงสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด ได้ทำเส้นทางให้เชื่อมโยงเพื่อความสะดวกในการเดินทาง โดยเฉพาะป้ายบอกทาง เพราะบางแห่งมีป้ายชำรุดก็มีการซ่อมบำรุง แต่งบประมาณส่วนมากทางวัดออกเอง ทางวัดได้หารือร่วมกับกรมทางหลวงชนบทให้มีการเพิ่มป้ายบอกทาง แต่ก็ต้องรอเงินงบประมาณในแต่ละปีจึงค่อนข้างล่าช้า และผู้นำชุมชนที่เป็นทางผ่านได้ส่งเสริมให้เพิ่มสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ร้านอาหาร แหล่งที่พัก ปั้มน้ำมัน ทั้งนี้ ได้ร่วมมือกับผู้ประกอบการทั้งภาครัฐและเอกชนให้มาลงทุน เพื่ออำนวยความสะดวกให้นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาในเส้นทางการท่องเที่ยวแต่ละเส้นทาง เป็นการสร้างรายได้ให้กับชุมชนและสร้างแรงจูงใจให้นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาแล้ว อยากรับประทานอาหาร

อภิปรายผลการวิจัย

ผู้วิจัยจะกล่าวถึงประเด็นที่สำคัญและนำมาอภิปรายผล ดังนี้

1) ด้านการจัดการท่องเที่ยว พบว่า เส้นทางการท่องเที่ยวทางศาสนาในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อสามารถเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ สถานที่ท่องเที่ยวมีความเป็นระเบียบ สวยงาม รองลงมาคือ สถานที่ท่องเที่ยวมีการจัดการที่เป็นระบบมีสัดส่วนเหมาะสม และน้อยสุด สถานที่ท่องเที่ยวมีระบบสาธารณสุขปกคลุมโดยรวมมีความเหมาะสม ส่วนปัญหาและอุปสรรคเส้นทางการท่องเที่ยวยังขาดงบประมาณจากทางการมาสนับสนุน ส่วนแนวทางการส่งเสริม บุคลากรภายในสถานที่ท่องเที่ยวต้องคอยเอาใจใส่ ร่วมกันคิด ร่วมกันพัฒนา รักษาศาสนสมบัติให้คงอยู่ในสภาพที่สมบูรณ์ มีความสะอาด สะดวกและปลอดภัย ควรปรับปรุงภูมิทัศน์ของวัดให้สวยงาม น่ารื่นรมย์ เหมาะกับการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ สายรุ่ง ดินโคกสูง (Dinkhoksoong, 2006) ซึ่งได้สรุปภาพรวมของการท่องเที่ยวโดยชุมชนว่า ปัจจัยภายในที่จะทำให้การท่องเที่ยวชุมชนประสบความสำเร็จ คือ ปัจจัยด้านผู้นำ และการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ส่วนปัจจัยภายนอก ที่จะทำให้การท่องเที่ยวชุมชนสำเร็จ คือ ปัจจัยการสนับสนุนจากภาคีเครือข่ายภายนอก และปัจจัยด้านการใช้นโยบายมาตรการ กฎหมายในการจัดการและควบคุมด้านการลูกค้านั้นที่ รวมไปถึงการกระทำที่อาจจะทำให้เกิดผลทางลบต่อการท่องเที่ยว ซึ่งการพัฒนาและจัดการการท่องเที่ยวชุมชนที่ดีต้องมีการพัฒนาแบบองค์รวม มีความสมดุลในทุก ๆ มิติ ภายใต้การมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนในทุกกระบวนการ จะเป็นแนวทางในการสร้างความยั่งยืนในการพัฒนาให้เกิดขึ้นในชุมชนอย่างแท้จริง

2) ด้านประชาสัมพันธ์ พบว่า เส้นทางการท่องเที่ยวทางศาสนาในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อสามารถเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ วัดมีชื่อเสียง รองลงมา วัดมีญาติผู้ใหญ่เคยมาเคารพกราบไหว้ก่อน และน้อยสุดคือ วัดอยู่ใกล้บ้านญาติและคนรู้จัก ส่วนปัญหาและอุปสรรคเรียงจากมากไปหาน้อย ได้แก่ การโฆษณาทางสื่อต่าง ๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ และอินเทอร์เน็ต นักท่องเที่ยวทราบไม่ทั่วถึง ส่วนมากจะเป็นศิษยานุศิษย์ที่รับรู้ข้อมูลข่าวสาร รองลงมาคือ ช่องทางการเข้าถึงวัดยังไม่สะดวกพอ เลยทำให้ไม่มีความปลอดภัยสำหรับนักท่องเที่ยวที่ไม่รู้จักเส้นทาง และน้อยสุดคือ วัดอยู่ใกล้ที่พักและคนรู้จัก ส่วนแนวทางการส่งเสริมวัดควรเพิ่มเติมในเรื่องสิ่งอำนวยความสะดวกภายในแหล่งท่องเที่ยว

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวควรให้ความสำคัญกับความสะดวกสบายและความปลอดภัยในการท่องเที่ยว ควรมีการทำสื่อหรือการประชาสัมพันธ์ให้ทั่วถึง ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ เปรมรัตน์ พูลสวัสดิ์ , อาณุภาพ วงศ์ปลับ และยุวธิดา ชิวรีชา (Poonsawat, Vongplab, and Chivareecha, 2015) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การประยุกต์ใช้ระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์เพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวในประเทศไทย เป็นการพัฒนาระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์สำหรับการท่องเที่ยวในประเทศไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นแหล่งข้อมูลด้านการท่องเที่ยวและการเดินทาง ผู้ใช้สามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็นต่อสถานที่ท่องเที่ยว นั้น ๆ และมีการแนะนำสถานที่ท่องเที่ยวบริเวณใกล้เคียงให้กับนักท่องเที่ยวได้ โดยอาศัยหลักการวิเคราะห์และออกแบบระบบเชิงวัตถุ (Object Oriented Analysis and Design) และพัฒนาในรูปแบบของโปรแกรมประยุกต์บนเว็บ (Web Application) ซึ่งงานวิจัยนี้แบ่งการทำงานออกเป็น 2 ส่วน คือ 1) ส่วนของผู้ดูแลระบบที่สามารถบริหารจัดการข้อมูลรายละเอียดของสถานที่ท่องเที่ยว โดยนำ Google Map API เข้ามาช่วยในการระบุพิกัดและตำแหน่งของสถานที่ท่องเที่ยว เพื่อความสะดวกในการบันทึกและแสดงผลข้อมูล 2) ส่วนของสมาชิกทั่วไปที่สามารถเลือกค้นหาข้อมูลสถานที่ท่องเที่ยว โดยมีการแสดงผลข้อมูลรายละเอียดต่าง ๆ ของสถานที่เที่ยวนั้น รวมถึงแสดงพิกัดและตำแหน่งที่ตั้งของสถานที่นั้นผ่านทาง Google Map API และสามารถแสดงความคิดเห็นต่อสถานที่เที่ยวนั้น ๆ ได้

3) ด้านคมนาคม พบว่า เส้นทางท่องเที่ยวทางศาสนาในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อสามารถเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ มีป้ายบอกทางอย่างชัดเจน รองลงมาคือ มีระยะเวลาในการเดินทางเหมาะสมใช้เวลาไม่มากนัก และน้อยสุดมีระบบที่ให้บริการขนส่งอย่างเพียงพอ ส่วนแนวทางการส่งเสริมเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ควรมีระบบที่ให้บริการขนส่งอย่างเพียงพอ เช่น รถตู้ รถสองแถว รถจักรยานยนต์รับจ้าง เพื่อให้เข้าถึงวัดได้สะดวก เพราะสถานที่ตั้งของวัดส่วนมากอยู่ในเขตพื้นที่ชุมชนที่มีการบริการน้อย ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ ศิรินันท์ พงษ์นิรันดร, โอชญญา บัวธรรม และชัชชญา ยอดสุวรรณ (Pongnirandon, Baotham, and Yodsuvan, 2016) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องแนวทางการพัฒนาศักยภาพการจัดการท่องเที่ยว อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา ผลการวิจัย พบว่า ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวในปัจจุบันมีทรัพยากรท่องเที่ยว 2 ประเภท ได้แก่ ทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติและทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงเกษตร มีสิ่งอำนวยความสะดวกครบ คือ ที่พักแรม ร้านอาหาร และธุรกิจนำเที่ยว แต่รถรับจ้าง รถโดยสารมีให้บริการค่อนข้างน้อย อีกทั้ง ในขณะนี้พื้นที่มีปัญหาเกี่ยวกับการบุกรุกที่ดินโดยภาคเอกชน แต่นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่กลับมีความพึงพอใจต่อการให้บริการ ด้านทางท่องเที่ยวในระดับมาก แต่ไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ ชายชาญ ปฐมกาญจนา และ นรินทร์ สังข์รักษา (Pathomkanjana, and Sangraksa, 2015) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมของชุมชนตลาดบางหลวง อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ผลการวิจัย พบว่า ระดับแรงจูงใจในการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวในตลาดบางหลวง อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า แรงจูงใจอยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน เรียงตามลำดับ ดังนี้ ด้านเดินทาง ด้านสิ่งดึงดูดใจในการท่องเที่ยว ด้านการบริการ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก และด้านประชาสัมพันธ์ ตามลำดับ

สรุป

เส้นทางการท่องเที่ยวทางศาสนาในจังหวัดร้อยเอ็ด 3 ด้าน ได้แก่ ด้านการจัดการท่องเที่ยว ด้านการประชาสัมพันธ์ และด้านการคมนาคม พบว่า อยู่ในระดับมาก ด้านการจัดการท่องเที่ยว ได้แก่ สถานที่ท่องเที่ยวที่มีความเป็นระเบียบสวยงาม สถานที่ท่องเที่ยวที่มีการจัดการที่เป็นระบบมีส่วนเหมาะสม และสถานที่ท่องเที่ยวมีระบบสาธารณูปโภคโดยรวมมีความเหมาะสม ด้านประชาสัมพันธ์ ได้แก่ วัดมีชื่อเสียง วัดมีญาติผู้ใหญ่เคยมาเคารพกราบไหว้ก่อน และวัดอยู่ใกล้บ้านญาติและคนรู้จัก และด้านการคมนาคม มีระบบขนส่งที่ให้บริการอย่างเพียงพอ หากเรียงลำดับสถานที่ท่องเที่ยวที่มีความพร้อมที่สุดสามารถเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ เจดีย์หินทราย วัดประชาคมวนาราม (วัดป่ากุง) อำเภอสรีสมเด็จ รongลงมา พระพุทธสถาน พระวิสุทธิญาณเถร อำเภोजังหาร รongลงมา วัดป่าโนนสวรรค์ อำเภอันทองเหลือง และน้อยสุดวัดป่าสักดาราม อำเภอสลภูมิ

ปัญหาและอุปสรรคเส้นทางการท่องเที่ยวทางศาสนาในจังหวัดร้อยเอ็ด จากการสัมภาษณ์แบบและสอบถามนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรค 3 ด้าน พบว่า ด้านการจัดการท่องเที่ยว เส้นทางการท่องเที่ยวยังขาดการจัดการที่เป็นระบบและสัดส่วนเหมาะสม เส้นทางการท่องเที่ยวระบบสาธารณูปโภคโดยรวมน้อยมาก และเส้นทางการท่องเที่ยวยังขาดความเป็นระเบียบ ด้านการประชาสัมพันธ์ การโฆษณาทางสื่อต่าง ๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ และอินเทอร์เน็ตยังไม่ทั่วถึง ส่วนมากนักท่องเที่ยวจะเป็นสายศิษยานุศิษย์ เส้นทางการเข้าถึงวัดยังไม่สะดวกพอ เลยทำให้ไม่มีความปลอดภัยสำหรับนักท่องเที่ยวที่ไม่รู้จักเส้นทาง อีกทั้งวัดอยู่ไกลจากที่พักเพราะอยู่นอกตัวเมือง ด้านการคมนาคม ระบบให้บริการขนส่งไม่เพียงพอ เช่น รถตู้ รถสองแถว รถจักรยานยนต์รับจ้าง เนื่องจากอยู่ในเขตชุมชนที่มีรถโดยสารน้อย ป้ายบอกสถานที่และจุดบริการต่าง ๆ ซึ่งมองไม่ชัด อยู่ในสภาพชำรุด

การเสนอแนะส่งเสริมเส้นทางการท่องเที่ยวทางศาสนาในจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า ด้านการจัดการท่องเที่ยว บุคลากรภายในควรเอาใจใส่ ร่วมกันคิด ช่วยกันรักษา ร่วมกันพัฒนา และรักษาศาสนสมบัติของพระศาสนา โดยเฉพาะเรื่องของความสะอาด บุคลากรที่มีหน้าที่ดูแลสถานที่ต้องเอาใจใส่ให้มาก ๆ เพราะความสะอาดถือว่าเป็นหัวใจสำคัญของแหล่งท่องเที่ยว ควรช่วยกันบูรณปฏิสังขรณ์ พัฒนาศาสนสถานที่ชำรุดทรุดโทรม ควรปลูกต้นไม้ให้มากขึ้น เพื่อให้เกิดความร่มรื่นและเป็นการทำให้ภูมิทัศน์ของวัดสวยงาม น่ารื่นรมย์ เหมาะกับการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ด้านประชาสัมพันธ์ วัดควรเพิ่มสิ่งอำนวยความสะดวกภายในแหล่งท่องเที่ยว หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวควรให้ความสำคัญกับความสะอาดสบายและความปลอดภัยในการท่องเที่ยว ซึ่งจะเป็นแรงจูงใจให้แก่นักท่องเที่ยว ควรมีการทำสื่อหรือการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวทางสถานีวิทย์ โทรทัศน์ และอินเทอร์เน็ต เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับรู้ถึงสถานที่ท่องเที่ยวเพิ่มหลายช่องทาง ทั้งนี้ นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะรับรู้ข่าวสารในแบบผู้ใหญ่เคยมาแล้วนำพาลูกหลานมาเที่ยว และส่วนมากก็จะเป็นศิษยานุศิษย์ที่เคารพนับถือ ด้านการคมนาคม ควรมีระบบขนส่งที่ให้บริการอย่างเพียงพอ เพื่อให้เข้าถึงวัดได้สะดวก เพราะสถานที่ตั้งของวัดส่วนมากอยู่ในเขตพื้นที่ชุมชนที่มีรถโดยสารบริการค่อนข้างน้อย

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า ด้านการจัดการท่องเที่ยว มีความเป็นระเบียบสวยงาม มีการจัดการที่เป็นระบบมีสัดส่วนเหมาะสม มีระบบสาธารณูปโภคโดยรวมมีความเหมาะสม ด้านประชาสัมพันธ์ เพราะส่วนมากเป็นวัดมีชื่อเสียง วัดมีญาติผู้ใหญ่เคยมาเคารพกราบไหว้ก่อน และวัดอยู่ใกล้บ้านญาติและคนรู้จัก ด้านการคมนาคม มีระบบขนส่งที่ให้บริการอย่างเพียงพอ ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรนำไปใช้ดำเนินการ ดังนี้ ควรเร่งดำเนินการปรับปรุง และพัฒนาระดับสถานที่แหล่งท่องเที่ยวให้เท่าเทียมกัน และควรประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวจังหวัดอื่น ๆ ได้ทราบข้อมูล ควรเพิ่มป้ายบอกทางและจัดระบบการเดินรถโดยสารให้มากกว่าเดิม

1.2 ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า ด้านการจัดการท่องเที่ยว มีปัญหาและอุปสรรค คือ เส้นทางท่องเที่ยวยังขาดการจัดการที่เป็นระบบและสัดส่วนเหมาะสม ระบบสาธารณูปโภคยังไม่เพียงพอและเส้นทางท่องเที่ยวยังขาดความเป็นระเบียบ ด้านการประชาสัมพันธ์ การโฆษณาทางสื่อต่าง ๆ ยังไม่ทั่วถึง ส่วนมากเป็นศิษยานุศิษย์ที่รับรู้ข้อมูลข่าวสาร เส้นทางเข้าวัดยังไม่สะดวกพอ ทำให้ไม่มีความปลอดภัยสำหรับนักท่องเที่ยวที่ไม่รู้จักเส้นทาง ด้านการคมนาคม ระบบขนส่งให้บริการไม่เพียงพอ ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรนำไปใช้ดำเนินการ ดังนี้ บริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยวให้เป็นระบบ เพิ่มช่องทางการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว ทั้งทางวิทยุ โทรทัศน์ อินเทอร์เน็ตและแผ่นพับ สุดท้ายควรเพิ่มป้ายบอกทางให้มากขึ้น ควรมีการซ่อมแซมและขยายถนนในบางเส้นทางให้อยู่ในสภาพที่ดีกว่าเดิมรวมถึงการเพิ่มเที่ยวรถโดยสารสาธารณะ

1.3 ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า บุคลากรภายในควรเอาใจใส่ ร่วมกันคิด ช่วยกันรักษา ร่วมกันพัฒนาสิ่งที่เป็นสมบัติของส่วนรวม โดยเฉพาะเรื่องของความสะอาดของสถานที่ ควรบูรณปฏิสังขรณ์ พัฒนาศาสนสถานที่ย่ำรุดทรุดโทรม ควรปลูกต้นไม้ให้มากขึ้น การประชาสัมพันธ์ ควรให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเพิ่มช่องทางการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวทั้งทางสถานีวิทยุ โทรทัศน์ และอินเทอร์เน็ต เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับรู้หลายช่องทาง ด้านการคมนาคม ควรเพิ่มระบบขนส่งที่ให้บริการอย่างเพียงพอ เพราะสถานที่ตั้งของวัดส่วนมากอยู่ในเขตพื้นที่ชุมชนที่มีรถโดยสารบริการน้อย ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรนำไปใช้ดำเนินการ ดังนี้ หน่วยงานองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นรวมถึงการท่องเที่ยวของจังหวัดควรเข้ามาช่วยทางวัดบริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยวให้เป็นระเบียบและสวยงาม ควรประสานกับสำนักงานวัฒนธรรม กรมประชาสัมพันธ์จังหวัด เพื่อเพิ่มช่องทางการประชาสัมพันธ์และควรจัดระบบการเดินรถโดยสารในท้องถิ่นให้มากขึ้น

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ

2.1 ควรทำการศึกษาเพื่อวางแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งในเขตจังหวัดร้อยเอ็ด เนื่องจากแต่ละแหล่งท่องเที่ยวมีข้อจำกัดแตกต่างกันออกไป ทั้งนี้ เพื่อให้ได้แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งให้มีเอกลักษณ์อย่างเหมาะสมต่อทรัพยากรการท่องเที่ยว

2.2 ควรทำการศึกษาหาข้อมูลในการวางแผนกลยุทธ์การประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวในเขตจังหวัดร้อยเอ็ด เพื่อเป็นการดึงดูดนักท่องเที่ยวในจังหวัดที่ใกล้เคียงมากยิ่งขึ้น

References

- Akarangkoon, S. (2008). *Tourist Behavior*. Khon Kaen: Khlang-nana Vidya.
- Channarong, N. (2010). *Culture and Religion*. (7th ed.). Bangkok: Ramkanhaeng University.
- Chittangwattana, B. (2005). *Sustainable Tourism Development*. Bangkok: Plate and Design.
- Chumsai, T. (1975). *Principles of Tourism*. Bangkok: Prae Pittaya.
- Daengrot, P. (2011). *Tourism Industry to the 21st Century*. Bangkok: Five and Four Printing.
- Dinkhoksoong, S. (2006). *Community-Based Tourism Management: A Case Study of Chaba Beach, Chaba Sub-District, Muang District, Ubon Ratchathani Province*. (Master's thesis). Business Administration Faculty of Business Administration: Khon Kaen University.
- Pathomkanjana, Ch., & Sangraksa, N. (2015). Guidelines for Promoting Cultural Tourism with Participation of Bang Luang Market Community, Bang Len District, Nakhon Pathom Province. *Journal of Academic Resources Prince of Songkla University*, 26(1), 118-129.
- Pongnirandon, S., Baotham, O., & Yodsuvan, Ch. (2016). Guidelines for Developing Tourism Management Potential Wang Nam Khiao District Nakhon Ratchasima Province. *Journal of the College of Graduate Studies in Management Khon Kaen University*, 9(1), 234-259.
- Poonsawat, P., Vongplab, A., & Chivareecha, Y. (2015). Application of Geographic Information System to Support Tourism in Thailand. *National Academic Conference 3rd Inter-Institute Science and Technology* (pp.234-259). ASTC2015: The 3rd Academic Science and Technology Conference.
- Rayabsri, W. (2008). *Buddhist Tourism Behavior of Both Thai and Foreign Tourists Visiting the Temple In Rattanakosin Bangkok*. (Master's Thesis). Srinakharinwirot University. Bangkok.
- Varakavin, K., Naunanan, P., & Senawong, P. (2003). *Thailand Tourism Geography*. Bangkok: Academic Quality Development Co., Ltd.

Wangpaijit, S. (1994). *Thailand Travel in a Sustainable Direction*. Bangkok: Tourism Authority of Thailand.

Yamane, T. (1973). *Statistic: An Introductory Analysis*. (3rd ed.). New York: Harper and Row.